

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Διεπιστημονικό Συνέδριο «ΡΕΝΑ ΚΥΡΙΑΚΟΥ»

14-15-16 Νοεμβρίου 2025

Περίληψεις Εισηγήσεων

Ηρακλής Πυργιανάκης *Ο αρχιτέκτονας Δημήτριος Κυριακός*

Ο Δημήτρης Κυριακός (1881-1971) γεννήθηκε στην Αθήνα. Αποφοίτησε από την Αρχιτεκτονική σχολή του Πολυτεχνείου Αθηνών και στη συνέχεια μετακόμισε στο Ηράκλειο ακολουθώντας την Ηρακλειώτισσα σύζυγό του το γένος Αρχανιωτάκη όπου άρχισε να εργάζεται στο Δήμο Ηρακλείου. Παράλληλα διορίζεται ως Νομομηχανικός στη Νομαρχία Ηρακλείου και Λασιθίου και στη συνέχεια ως διευθυντής τεχνικών υπηρεσιών του Δήμου. Μέχρι τις 14-8-1913, περίοδος της Κρητικής πολιτείας, όπου και υπάρχει το σχετικό αρχείο στη Βικελαία βιβλιοθήκη φαίνεται να μελετά 30 κτήρια στην πόλη του Ηρακλείου. Ο Κυριακός ξεχωρίζει ως Αρχιτέκτονας. Την περίοδο εκείνη σχεδιάζει νεοκλασικά κτήρια με μια ιδιαίτερη φινέτσα αφήνοντας τη σφραγίδα του σ' αυτά. Το μεγαλύτερο μέρος των κτιρίων της 25ης Αυγούστου είναι δικά του σχέδια. Πελάτες του είναι χριστιανοί αλλά και αρκετοί Τουρκοκρητικοί. Στα 1917 γεννιέται η κόρη του Ρένα Κυριακού ένα παιδί φαινόμενο στη μουσική που στα πέντε του χρόνια παίζει και σπουδάζει πιάνο και γράφουν γι' αυτήν όλες οι εφημερίδες της εποχής Ελλάδας και Ευρώπης.

Λίλυ Δάκα, *Η παρουσία της Ρένας Κυριακού στο Ηράκλειο: όψεις και απόψεις*

Η Ρένα Κυριακού, παιδί-θαύμα και μετέπειτα σολίστ πιάνου με λαμπρή σταδιοδρομία, εμφανίζεται κάποιες φορές στο Ηράκλειο, τη γενέτειρα πόλη της, στο πλαίσιο ρεσιτάλ και εκδηλώσεων. Η παρούσα εισήγηση έχει σκοπό να παρουσιάσει αυτές τις εμφανίσεις της Ρένας Κυριακού, να διερευνήσει τον αντίκτυπό τους στο κοινό, μέσα από τον τύπο και της μαρτυρίες της εποχής, αναζητώντας παράλληλα τις κοινωνικές, πολιτιστικές και μουσικές συνθήκες κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα στο Ηράκλειο.

Βάλια Βράκα, *Τα αρχεία της Ρένας Κυριακού στην ΕΚΙΜ / Ιστορικό Μουσείο Κρήτης και στη ΜΜΒ «Λίλιαν Βουδούρη»*

Το Αρχείο της Ρένας Κυριακού (1917–1994), διακεκριμένης πιανίστριας και συνθέτριας με διεθνή σταδιοδρομία, αποτελεί πολύτιμη πηγή για τους μουσικούς και τους ερευνητές. Μέσα από τα τεκμήριά του αναδεικνύονται η καλλιτεχνική της πορεία, η συνθετική της δραστηριότητα και η συμβολή της στη διάδοση της ελληνικής μουσικής δημιουργίας στο εξωτερικό.

Το αρχείο φυλάσσεται σε δύο διαφορετικούς φορείς. Το πρώτο τμήμα ανήκει στην Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών / Ιστορικό Μουσείο Κρήτης, στο Ηράκλειο, όπου δωρήθηκε το 1997 από τον γιο της, Θεόδωρο-Αχιλλέα Χοϊδά. Το τμήμα αυτό

περιλαμβάνει πλούσιο υλικό, αποτελούμενο τόσο από πρωτότυπα τεκμήρια όσο και από αντίγραφα (φωτοτυπίες), όπως δημοσιεύματα (1922–1990), προγράμματα συναυλιών και ρεσιτάλ, κριτικές, φωτογραφίες, παρτιτούρες, εκτενή αλληλογραφία και δίσκους βινυλίου.

Το δεύτερο τμήμα του αρχείου φυλάσσεται στη Μουσική Βιβλιοθήκη «Λίλιαν Βουδούρη» του Συλλόγου Οι Φίλοι της Μουσικής, όπου περιήλθε το 2018, επίσης ως δωρεά του Θ.-Αχ. Χοϊδά. Το τμήμα αυτό αποτελείται από παρτιτούρες, προγράμματα, αλληλογραφία, φωτογραφίες και προσωπικά τεκμήρια. Το υλικό αυτό έχει τεκμηριωθεί σε μεγάλο βαθμό, ενώ έχει ολοκληρωθεί η ψηφιοποίηση του συνόλου των παρτιτούρων της Ρένας Κυριακού, οι οποίες είναι διαθέσιμες μέσω του ψηφιακού αποθετηρίου της Μουσικής Βιβλιοθήκης (<https://repository.mmb.org.gr>).

Στην παρούσα ανακοίνωση θα παρουσιαστούν αναλυτικά τα δύο τμήματα του αρχείου, καθώς και οι εργασίες αξιοποίησής του, που επικεντρώνονται στη διατήρηση, τεκμηρίωση, ψηφιοποίηση και περαιτέρω χρήση του, με στόχο την ανάδειξη της Ρένας Κυριακού ως μίας από τις σημαντικότερες μορφές της ελληνικής μουσικής δημιουργίας του 20ού αιώνα.

Μηνάς Μπορμπουδάκης, Αλέξανδρος Χαρκιολάκης, *Ρίζες και Διαδρομές*

Οι βιογραφίες της Ρένας Κυριακού και του Μηνά Μπορμπουδάκη είναι σχεδόν παράλληλες, με διαφορά περίπου εξήντα ετών. Το Ηράκλειο, η πόλη όπου γεννήθηκαν οι δύο δημιουργοί, αποτελεί σημείο αναφοράς, ενώ το Παρίσι και το Μόναχο είναι τα μέρη όπου, αντίστοιχα, πλάθονται και αναπλάθονται τόσο ως μουσικοί όσο και ως προσωπικότητες. Τι σημαίνουν όμως μουσικά οι κρητικές τους καταβολές και οι διαδρομές που ακολούθησαν; Πώς διαμόρφωσαν οι δύο κεντροευρωπαϊκές πόλεις και η εκάστοτε εποχή το συνθετικό τους έργο; Ο συνθέτης Μηνάς Μπορμπουδάκης και ο μουσικολόγος Αλέξανδρος Χαρκιολάκης συζητούν για ρίζες και διαδρομές, καθώς και για τις καλλιτεχνικές τάσεις στο Παρίσι του Μεσοπολέμου και στο Μόναχο των '90s.

Ιωάννης Φούλιας, *Το Κοντσέρτο για πιάνο και ορχήστρα, opus 18, της Ρένας Κυριακού: ορισμένες ιστορικές και αναλυτικές επισημάνσεις, κριτική επισκόπηση και απόπειρα ένταξης του έργου στην ελληνική έντεχνη μουσική δημιουργία*

Η παρούσα εισήγηση επικεντρώνεται στο *Κοντσέρτο για πιάνο και ορχήστρα, opus 18 / ΑΚΣΡΚ 74*, που αποτελεί το πλέον εκτενές και φιλόδοξο έργο της επιφανούς Ελληνίδας πιανίστας και συνθέτριας Ρένας Κυριακού (1917-1994), ενώ συγχρόνως σηματοδοτεί το επιστέγασμα αλλά και την (απότομη) απόληξη της – επισήμως γνωστής – δημιουργικής της πορείας. Με την βοήθεια των διαθέσιμων πηγών, αποσαφηνίζεται το ιστορικό της δημιουργίας και των εκτελέσεων του έργου, προτού αυτό αναλυθεί αδρομερώς αλλά και με αναφορά προς την υπόλοιπη εργογραφία της Κυριακού. Ακολουθώντας, διερευνάται συστηματικά και κριτικά η υποδοχή του κοντσέρτου αυτού από τους μουσικοκριτικούς που παρακολούθησαν την πρώτη δημόσια εκτέλεσή του, τον Δεκέμβριο του 1943 στην Αθήνα, προκειμένου να διαπιστωθεί το μέγεθος της ανεπάρκειας των κριτικών αυτών σημειωμάτων για μια σύγχρονη αντικειμενική αποτίμηση του έργου και να αναδειχθεί η σημασία της επαναπροσέγγισής του από μηδενική βάση, με την συνδρομή των κατάλληλων αναλυτικών μεθοδολογικών εργαλείων. Επιπλέον, η ανάγκη τοποθέτησης του συγκεκριμένου έργου στο ευρύτερο πλαίσιο του είδους και της τεχνοτροπίας του, όπως αυτά καλλιεργήθηκαν στην ελληνική έντεχνη μουσική, οδηγεί εν κατακλείδι σε μια περιεκτική επισκόπηση του συνόλου των κοντσέρτων για πιάνο που γράφηκαν και (εν

μέρει) παρουσιάσθηκαν δημοσίως από έλληνες συνθέτες μέχρι το 1945 (τον Ν. Σκαλκώτα, τον Π. Πετρίδη, τον Μ. Καλομοίρη, την Ρ. Κυριακού, τον Γ. Α. Παπαϊωάννου και την Λ. Λαλαούνη), από κοινού με μια πρώτη απόπειρα συγκριτικής εξέτασης των υφολογικών καταβολών και των συνθετικών τάσεων που εκπροσωπούνται στο εν λόγω ρεπερτόριο.

Μάρκος Τσέτσος, *Μουσική και φύλο. Μερικές σκέψεις με αφορμή την περίπτωση της Ρένας Κυριακού*

Θα εξεταστούν τριών λογίων επιχειρήματα υπέρ της ανάγκης ενασχόλησης με μουσικούς όπως η Ρένα Κυριακού. Σύμφωνα με το πρώτο, οφείλουμε να ασχολούμαστε με γυναίκες μουσικούς επειδή στην τέχνη τους εκδηλώνεται η γυναικεία φύση ως διαφορετική και ισότιμη με την ανδρική (επιχείρημα ουσιοκρατικού φεμινισμού). Σύμφωνα με το δεύτερο, οφείλουμε να ασχολούμαστε με αυτές σε αποκατάσταση της μέχρι τώρα περιθωριοποίησής τους για λόγους φύλου και λαμβανομένου υπόψη ότι το φύλο αποτελεί κοινωνική κατασκευή και όχι φυσικό γεγονός (επιχείρημα αντι-ουσιοκρατικού φεμινισμού). Σύμφωνα με το τρίτο, τέλος, οφείλουμε να ασχολούμαστε με μουσικούς όπως η Κυριακού αποκλειστικά και μόνο λόγω της αξίας της καλλιτεχνικής τους επίδοσης και ανεξαρτήτως του φύλου τους. Μολονότι από θεωρητική άποψη ισχυρότερο, όπως θα επιχειρήσω να δείξω με αναφορές στο έργο της Κυριακού, το τελευταίο επιχειρήμα χρήζει σήμερα ανανεούμενης υποστήριξης.

Στεφανία Μεράκου, *Τα ρεσιτάλ της Ρένας Κυριακού στην Ελλάδα (1923-1975)*

Από την πρώτη της δημόσια εμφάνιση το 1923, σε ηλικία μόλις έξι ετών, έως την τελευταία της συναυλία το 1975, η Ρένα Κυριακού πραγματοποίησε σειρά ρεσιτάλ στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Το εκτενές ρεπερτόριό της, το οποίο περιλάμβανε έργα κορυφαίων συνθετών του διεθνούς κανόνα αλλά και δικές της συνθέσεις, ανέδειξε την καλλιτεχνική της δεξιότητα και της χάρισε ευρεία αναγνώριση. Οι κριτικές που δημοσιεύθηκαν για τις εμφανίσεις της στην Ελλάδα και φυλάσσονται σήμερα στο αρχείο της, το οποίο στεγάζεται στη Μουσική Βιβλιοθήκη «Λίλιαν Βουδούρη», τεκμηριώνουν την απήχηση που είχε η ερμηνευτική και συνθετική της δραστηριότητα τόσο στο κοινό όσο και στην κριτική. Παράλληλα, προσφέρουν πολύτιμες πληροφορίες για την εξέλιξη και τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής μουσικής ζωής κατά τον 20ό αιώνα.

Σοφία Κοντώση, *Τα γαλλικά τραγούδια της Ρένας Κυριακού*

Μέσα από ένα περιεκτικό πρόγραμμα με τραγούδια των C zar Franck, Emmanuel Chabrier, Claude Debussy, Nadia και Lili Boulanger, Gabriel Faur  και Henri Duparc, αναδεικνύονται οι αισθητικές επιρροές και η υφολογική συνάφεια του σύντομου έργου της Ρένας Κυριακού για φωνή και πιάνο στη γαλλική γλώσσα με την παράδοση των μεγάλων γάλλων μελωδιστών αλλά και των σύγχρονων παρισινών καλλιτεχνών των πρώτων δεκαετιών του 20ου αιώνα.